

Fyzika - prednáška 6

Ciele

2. Dynamika hmotného bodu

2.5 Potenciálna energia

2.6 Zákon zachovania mechanickej energie

3. Dynamika sústavy HB a tuhého telesa

3.1 Ťažisko

Zopakujte si

- Okamžitá rýchlosť je definovaná ako derivácia **polohového vektora** podľa **času** .
- Vzťah $\vec{a} = \frac{d\vec{v}}{dt}$ vyjadruje **okamžité zrýchlenie** .
- 2. Newtonov pohybový zákon definuje silu vzťahom $\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$.
- Hybnosť je mierou **pohybového stavu telesa** a je daná **$\vec{p} = m\vec{v}$** .
- Kinetická energia závisí od **hmotnosti** telesa a druhej mocniny jeho **rýchlosti** .
- Vzťah $W = \int_{\vec{r}_1}^{\vec{r}_2} \vec{F} \cdot d\vec{r}$ je definíciou **mechanickej práce** .
- Veľkosť momentu sily závisí od veľkosti vzdialenosti pôsobiska sily, od veľkosti **pôsobiacej sily** a od **sínusu uhla, ktorý zvierajú** .

2.5 Potenciálna energia

Potenciálna (polohová) energia charakterizuje polohu HB vzhľadom na iný HB, pričom medzi nimi existuje vzájomné silové pôsobenie.

Závisí od charakteru HB a od vlastností silového poľa, preto sa nedá potenciálna energia určiť len jedným výrazom.

Pole konzervatívnych síl – pole, v ktorom sila závisí od polohy ($F = F(x)$) a jej práca závisí od len od počiatočného a koncového bodu dráhy, nezávisí od dĺžky a tvaru dráhy

Zmena potenciálnej energie predstavuje prácu vonkajších síl potrebných na premiestnenie HB medzi danými dvoma polohami za neustálej rovnováhy vonkajšej sily a sily poľa.

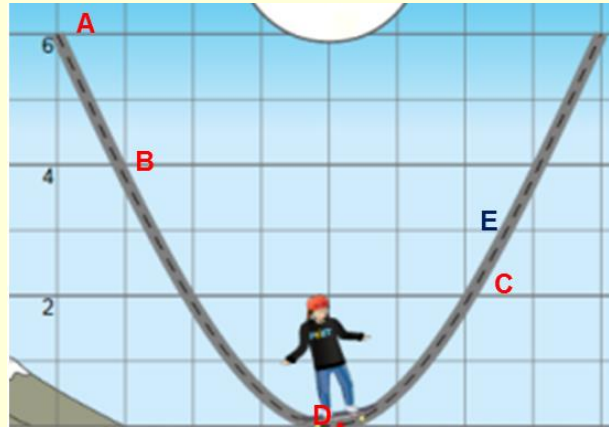
Jednotka $(E_p) = \text{J}$

Nulová potenciálna hladina – v každom bode tejto hladiny je potenciálna energia nulová

Potenciálna (polohová) energia v gravitačnom poli

Potenciálna (polohová) energia pružnosti

KONTROLKA: Zoradte potenciálnu energiu v jednotlivých bodoch U rampy na obrázku od najväčšej po najmenšiu, ak hladina nulovej potenciálnej energie prechádza bodom E.

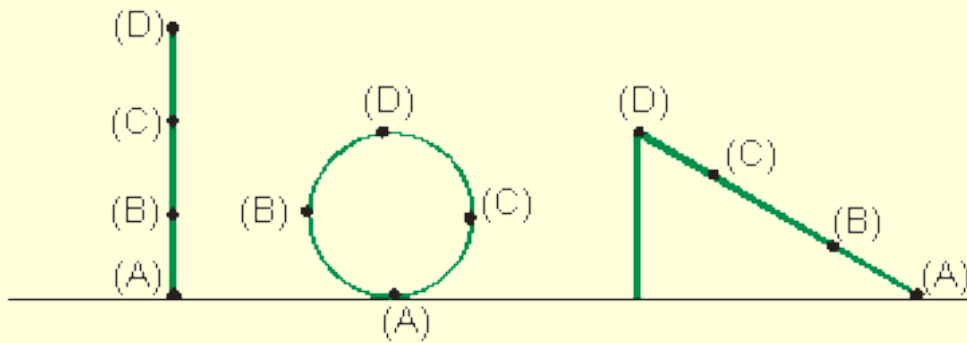

2.6 Zákon zachovania mechanickej energie

Dynamicky izolovaný systém – systém, v ktorom pôsobia len sily poľa, nepôsobia iné vonkajšie sily

Mechanická energia – súčet kinetickej a potenciálnej energie HB

Zákon zachovania mech. energie – súčet kinetickej a potenciálnej energie (mechanická energia) HB je rovnaký v každom bode konzervatívneho silového poľa

$$E_A = E_B = E_C = E_D$$

Premena energije

E_k

E_p

Disipatívne sily - sú to nekonzervatívne sily (napr. trecie sily).

Zákon zachovania energie – súčet kinetickej, potenciálnej energie a tepelnej energie (straty) HB je rovnaký v každom bode nekonzervatívneho silového poľa.

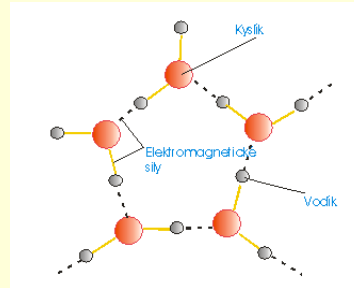
KONTROLKA: Vyberte správnu odpoveď:

Pri pohybe HB po naklonenej rovine (odpor vzduchu a trenie zanedbávame)

- a) má HB len kinetickú energiu, jeho potenciálna energia je vždy nulová,
- b) sa kinetická energia HB rovná jeho potenciálnej energii v polovičke jeho dráhy,
- c) mechanická energia na začiatku pohybu HB je iná ako mechanická energia na konci pohybu,
- d) sa kinetická energia HB rovná $1/3$ jeho potenciálnej energii v polovičke jeho dráhy.

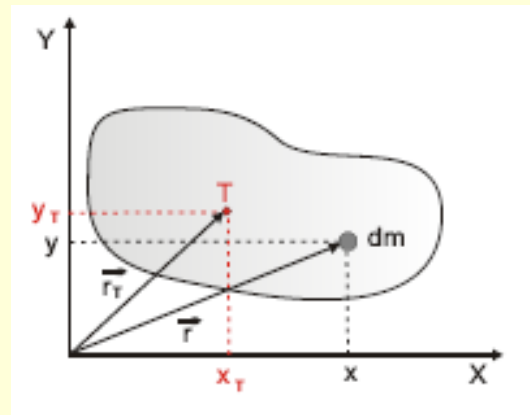
3. DYNAMIKA SÚSTAVY HMOTNÝCH BODOV A TUHÉHO TELESA

Sústava hmotných bodov – model, v ktorom pri skúmaní pohybu sústavy telies je každé teleso nahradené HB (zrážka dvoch áut ako zrážka dvoch HB) alebo stavebné častice telesa považujeme za HB. Diskrétne rozložená hmotnosť.

hmotný bod s hmotnosťou m

Dokonalé tuhé teleso – je teleso, ktoré za žiadnych okolností nemení svoj tvar, spojitě rozložená hmotnosť.

hmotný element dm

Vnútorne sily – $\vec{f}$ - sily, ktorými hmotné body pôsobia na seba.

Vonkajšie sily – $\vec{F}$ - sily, ktorými pôsobia iné objekty nepatriace do uvažovanej sústavy na všetky body sústavy.

1. Výslednica všetkých vnútorných síl sústavy je nulová – sústava HB pod vplyvom vnútorných síl nevykonáva **posuvný pohyb**.

2. Výslednica momentov všetkých vnútorných síl sústavy vzhľadom k ľubovoľnému vzťažnému bodu je nulová - sústava HB pod vplyvom momentu vnútorných síl nevykonáva **otáčavý pohyb**.

3.1 Ťažisko

Ťažisko – bod, ktorý sa správa akoby v ňom bola sústredená celá hmotnosť sústavy HB (telesa), pôsobí v ňom celková tiaž sústavy HB (telesa).

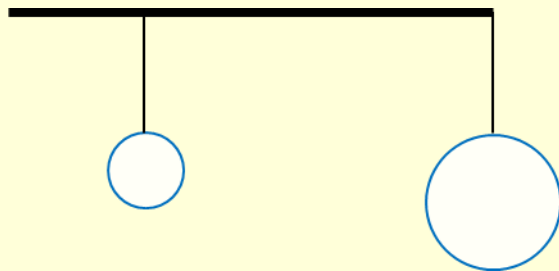
symetrické telesá – ťažisko leží v strede telesa na osi symetrie

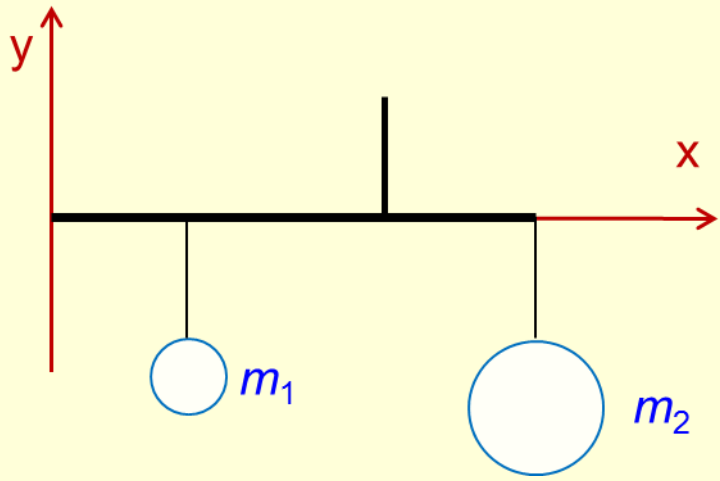
nesymetrické telesá, nehomogénne telesá – poloha ťažiska závisí od rozloženia hmotnosti vzhľadom na ťažisko

Ťažisko nemusí byť na telese, napr. prsteň, obruč.

Ťažisko – bod, v ktorom je otáčavý účinok všetkých síl rovnaký. Jeho poloha určuje vzhľadom na zvolenú sústavu.

Ako vyriešiť problém so zavesením lustra?

Súradnice ťažiska pre sústavu HB

Čo sme sa naučili

Vysvetliť pojem konzervatívne silové pole. Definovať **potenciálnu energiu** (slovná formulácia), uviesť od čoho závisí jej určenie. Definovať **zmenu potenciálnej energie** (slovná formulácia, matematický zápis, popis veličín, obrázkov).

$$W = \int_{\vec{r}_1}^{\vec{r}_2} \vec{F} \cdot d\vec{r} = - \int_{\vec{r}_1}^{\vec{r}_2} \overrightarrow{F'} \cdot d\vec{r} = \Delta E_p$$

Definovať **nulovú potenciálnu hladinu**. Formulovať potenciálnu energiu v gravitačnom poli Zeme v malých výškach a v poli pružných síl.

$$E_p = mgh$$

$$E_p = \frac{1}{2} kx^2$$

Definovať **dynamicky izolovaný systém**. Definovať mechanickú energiu. Odvodiť zákon zachovania mechanickej energie (postup odvodu, slovné znenie a matematický zápis odvodeného zákona).

$$E = E_k + E_p$$

$$E = E_1 = E_2 = \text{konš.}$$

Formulovať zákon zachovania energie (slovné znenie a matematický zápis odvodeného zákona).

$$E = E_k + E_p + E_s = \text{konš.}$$

Definovať pojmy: sústava HB, dokonalé tuhé teleso, vonkajšie a vnútorné sily.

Ukázať, že výslednica vnútorných síl a ich výsledný moment sú nulové.

$$\vec{f} = 0 \qquad \vec{m} = 0$$

Definovať **t'ažisko** a odvodiť jeho súradnice pre sústavu hmotných bodov

$$\vec{r} = \frac{\sum_{i=1}^n m_i \vec{r}_i}{\sum_{i=1}^n m_i}$$